

ความแปรปรวนของปัจจัยการผลิตและรายได้ของข้าวนาปี และถั่วลิสงที่ ต. แม่โป่ง 2548/49 อ. ดอยสะเก็ด

สุนทร บุณณะวิริยะกุล • อรรถชัย จินตะเวช และ พันธุ์ทิพย์ นนทรีย์

บทนำ

ตำบลแม่โป่งประกอบด้วย สิบหมู่บ้าน ข้าวนาปีเป็นพืชที่เกือบทุกครอบครัวของเกษตรกรต้องปลูกเพื่อเก็บข้าวบางส่วนไว้กินตลอดทั้งปี หรือจ่ายเป็นค่าเช่าที่ซึ่งในปี 2548 มีถึง 79.5% ของผู้เช่าที่จ่ายเป็นข้าว สำหรับพันธุ์ที่ปลูกมีด้วยกันสามพันธุ์ในปี 2548 มีเกษตรกร 9% ที่ปลูกข้าวพันธุ์ สันป่าตอง 1 ข้าว กข 6 มี 64% และข้าวหอมมะลิ 105 มี 27% โดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะใส่ปุ๋ยให้กับต้นกล้าเพื่อทำให้มันแข็งแรง ระบบการปลูกพืชไร่ที่สำคัญคือการปลูกข้าวนาปี และตามด้วยถั่วลิสง หรือหอมแดงและ/หรือกระเทียม โดยพืชหลังทั้งสองชนิดจะมีคนปลูกไม่มากเพราะราคาไม่แน่นอน ในการปลูกข้าวนาปีที่ตำบลนี้มีความคล้ายคลึงกับที่ตำบลแม่แฝก อ. สันทราย ยกเว้นวิธีการเก็บเกี่ยวโดยเกษตรกรส่วนมากจะไม่ใช้เครื่องจักรในการเก็บเกี่ยว เนื่องจากต้องพวกเขาต้องใช้ฟางหรือขายฟาง สำหรับการปลูกหอมแดงหรือกระเทียม ทำให้มีค่าใช้จ่ายแตกต่างจากที่อื่น สำหรับถั่วลิสงเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่ปลูกหลังข้าวนาปี ในปี 2548 มีคนปลูกถั่วในทุกหมู่บ้านเหมือนข้าว แต่พื้นที่ปลูกโดยรวมจะน้อยกว่า เพราะพื้นที่บางส่วนจะใช้ในการปลูกกระเทียม หรือหอมแดง แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการได้กำไรสูงถ้าราคาดี ถั่วลิสงที่ปลูกชาวบ้านเรียกว่าถั่วการตูนซึ่งเป็นพันธุ์ที่แตกต่างจากพันธุ์ที่ปลูกในดินที่มีทรายมาก ราคาค่อนข้างทรงตัวและผูกติดกับพ่อค้าที่เกษตรกรซื้อเมล็ดพันธุ์

รายงานนี้เป็นผลจากการสำรวจการปลูกถั่วลิสง 2548/2549 และข้าวนาปี 2549 โดยจะเป็นรายงานค่าใช้จ่ายในการผลิตพืชทั้งสอง และผลกำไรที่คาดว่าจะได้ถ้ามีการขายผลผลิตทั้งหมด

การเก็บข้อมูล

ข้อมูลข้าวและถั่วลิสงเกือบทั้งหมดเก็บโดยการจ้างคนในท้องถิ่นที่จบปริญญาตรีไปตามเกษตรกรตามบ้าน จำนวนตัวอย่างจึงมีมากขึ้นกว่าที่เคยได้ การเก็บข้อมูลข้าวมีความไม่แน่นอนในขั้นตอนการเก็บเกี่ยวมากกว่าขั้นตอนอื่น โดยเฉพาะคนที่ไม่ใช้เครื่องจักร ในกรณีของถั่วลิสง ความแม่นยำของข้อมูลมีน้อยกว่าของข้าว โดยมีสองขั้นตอนที่มีความแปรปรวนมากคือการเมล็ดพันธุ์ที่ใช้ เนื่องจากบางคนบอกเป็นลิตร หรือถัง เกะไม่กะ หรือเป็นกิโล ซ้อบ้าง หรือซื้อทั้งหมดเป็นปริมาณเท่าไร ซึ่งในแบบสอบถามไม่มีรายละเอียดทุกขั้นตอน เกษตรกรเองก็จำไม่ได้ทุกขั้นตอน ถ้าเกษตรกรจำปริมาณถั่วที่ใช้ปลูกไม่ได้ก็จะใช้ค่าที่กลุ่มคนส่วนมากใช้ คือ 10 ถังต่อไร่ ในการคำนวณค่าใช้จ่ายไม่ได้เอาค่าใช้จ่ายการกะเมล็ดมารวมด้วย เนื่องจากส่วนมากเกษตรกรไม่บอกหรือบอกไม่ละเอียดและไม่แม่นยำ บางคนอาจกะเอง และจำไม่ได้ว่ากี่คน และกะกี่วันแต่ละวันอาจมีจำนวนคนไม่เท่ากัน บางครอบครัวอาจกะเป็นสัปดาห์ บางคนอาจจ้างกะบางส่วน ในขั้นตอนการเก็บเกี่ยวต้องใช้คนค่อนข้างมาก บางรายมีที่มากก็ต้องใช้หลายคนหรือมากกว่าหนึ่งวัน แต่ละวันใช้คนไม่เท่ากัน จำนวนคนจ้างก็ไม่เท่ากัน ช่วยกันบ้าง มีการจ้างถอนและมัดถั่ว หรือจ้างแยกกัน ในขั้นตอนการขาย กำไรสุทธิคำนวณจากผลผลิตหลังจากหักปริมาณถั่วที่จ่ายให้พ่อค้าที่เขาถั่วมาให้ยืม ในกรณีของข้าวการคำนวณรายได้จากการขายข้าว ราคาที่แท้จริงไม่ทราบเพราะมีเกษตรกรส่วนมากมักเก็บข้าวไว้กินและขายก่อนส่วนที่เหลือเมื่อใกล้ฤดูทำนาปีหรือนาปี ดังนั้นจะใช้ราคาคนที่ขายบางส่วนมาประมาณรายรับ การใช้แรงงานตนเองและช่วยเหลือกันคิดค่าแรงเป็นอาหารแค่คนละ 50 บาทต่อวัน ในการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลกำไร ไม่ได้แยกตามพันธุ์ เพราะจากข้อมูลปี 2548 ที่มีการคำนวณ

แยกพันธุ์ ข้อมูลไม่แสดงความแตกต่างกันชัดเจนยกเว้นค่าเฉลี่ยของราคาขาย ซึ่งทำให้มีความแตกต่างกันในเรื่องรายได้ ในการแสดงผลของค่าใช้จ่ายทั้งหมดจะไม่รวมเอาค่าเช่าที่ เพราะต้องการแสดงให้เห็นถึงความแปรปรวนของค่าใช้จ่ายในการผลิต ค่าเช่าที่มีตั้งแต่ 180 ถึง 2415 บาท/ไร่/ฤดู เฉลี่ยแล้วประมาณ 972 บาท/ไร่/ฤดู การคำนวณกำไรจะเอาค่าเช่าที่มาหักออกด้วย

ผลการวิเคราะห์

ค่าใช้จ่ายในการผลิตข้าว: ในขบวนการปลูกข้าว การเตรียมแปลง และการปักดำต้นกล้า มีค่าใช้จ่ายไม่ต่างกันมาก คืออยู่ในช่วง 19-23% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด (ตารางที่ 6) ในการเตรียมแปลงกลุ่มคนที่จ้างคนอื่นแบบเหมาจะมีค่าจ้างเฉลี่ย ประมาณ 700 บาทต่อไร่ แพงสุดอยู่ที่ 800 บาทต่อไร่ ขณะที่คนที่ไถที่เองมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 142 บาทต่อไร่ โดยแพงสุดอยู่ที่ 343 บาทต่อไร่ สำหรับการปักดำกลุ่มคนที่จ้างเหมา มีค่าใช้จ่ายตั้งแต่ 600-700 บาทต่อไร่ ขณะที่จ้างรายวันซึ่งจะมีบางส่วนเป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานจะมีค่าใช้จ่าย ตั้งแต่ 114-713 บาทต่อไร่ ค่าต่ำสุดเป็นของกลุ่มที่ใช้วิธีหว่านซึ่งมีต้นทุนแค่ 4.8% ซึ่งมีค่าปลูกสูงสุดไม่ถึง 50 บาทต่อไร่ สำหรับขั้นตอนเก็บเกี่ยวจะมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายมากที่สุดถึง 47.2% โดยมีค่าเฉลี่ยเกิน 1000 บาทต่อไร่ (ตารางที่ 6) ซึ่งถือว่าสูงมาก คนที่จ่ายถึง 2400 บาทต่อไร่ เนื่องมาจากจ่ายค่าแรงเป็นข้าวเปลือก

ในเรื่องการใช้น้ำมีเกษตรกร ประมาณ 21% ที่ไม่ให้ปุ๋ยเพิ่มหลังย้ายกล้าแล้ว มีบางรายใส่ปุ๋ยชีวภาพเสริมปุ๋ยเคมี เกษตรกรส่วนมาก (ประมาณ 77%) ลงทุนค่าปุ๋ย ไม่เกิน 240 บาทต่อไร่ และมีเพียง 9% ที่ลงทุนเกิน 360 บาทต่อไร่ ซึ่งในกลุ่มนี้มีอยู่สองรายที่ใช้น้ำปุ๋ยเคมีมากกับพันธุ์ กข6 คือประมาณสองถุงต่อไร่ ทำให้มีค่าปุ๋ยเกิน 1000 บาท/ไร่ การใช้น้ำปุ๋ยเคมีมากกับพันธุ์ กข6 จะทำให้ต้นล้ม และผลผลิตมักจะลดลงโดยเฉพาะถ้าล้มในระยะที่เมล็ดส่วนใหญ่ยังพัฒนาไม่เต็มที่ สำหรับค่าสารเคมี มีเกษตรกร 77% ที่จ่ายค่าสารไม่เกิน 60 บาทต่อไร่ และมีเพียง 7.8% ที่ลงทุนเกิน 120 บาทต่อไร่ มีคนถึง 50% ที่ไม่ใช้สารเคมี ยาที่ใช้ส่วนมากจะใช้คุมหอย ปู และหญ้า

ในขั้นตอนเก็บเกี่ยว กลุ่มคนที่จ้างเครื่องเกี่ยวขนาดมีค่าใช้จ่ายถูกที่สุดคือระหว่าง 500-650 บาทต่อไร่ ในปี 2548 มีเกษตรกร 12% ที่ใช้เครื่องจักรเกี่ยวเกี่ยว แต่ได้เพิ่มเป็น 20.7% ในปี 2549 กลุ่มคนที่เสียค่าใช้จ่ายสูงสุดคือการเหมาเกี่ยวด้วยคน ซึ่งจะเรียกเก็บ 650-700 บาทต่อไร่ ไม่รวมค่ามัด และค่านวด คนที่จ้างด้วยการแลกด้วยข้าวเปลือกมีค่าใช้จ่ายสูงสุดถึง 2400 บาทต่อไร่ กลุ่มที่จ้างเป็นรายบุคคลมีค่าใช้จ่ายระหว่าง 335-1455 บาทต่อไร่ ความแปรปรวนมาจากจำนวนคนที่มาช่วยกัน เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายทั้งหมด การกระจายตัวโดยรวมคล้าย normal แต่มียอดแบนกว่า (negative kurtosis) (รูปที่ 21) จากรูปมีกลุ่มเกษตรกร

ตารางที่ 6. ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย ค่าต่ำสุด สูงสุด (บาทต่อไร่) และค่าวัดความแปรปรวน (C.V.)

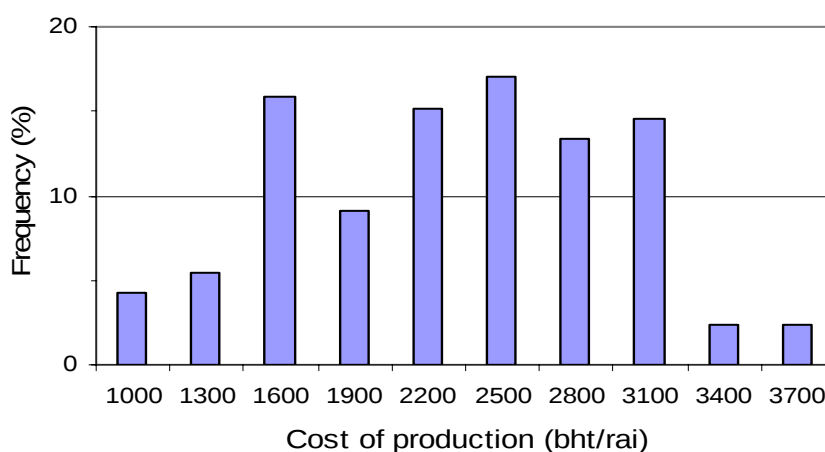
และเปอร์เซ็นต์ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยรวมข้าวทุกพันธุ์ ที่แต่ละขั้นตอนการปลูก และผลรวม สำหรับ

ฤดูฝนปี 2549 (N=164)

กิจกรรม	เฉลี่ย	ต่ำสุด	สูงสุด	C.V.(%)	%Cost
เตรียมแปลง	415	50	800	69.2	19.4
ปลูก	489	11	713	45.8	23.0
ปุ๋ย	187	0	1440	121.1	8.7
สารเคมี	34	0	320	161.9	1.6
เก็บเกี่ยว	1038	335	2400	45.5	47.2
ทั้งหมด	2164	722	3650	30.4	

จำนวนมาก (ประมาณ 85%) ที่มีค่าใช้จ่ายรวมตั้งแต่ 1300 ถึง 3100 บาทต่อไร่ (ยังไม่รวมค่าเช่า) และมีมากกว่าครึ่งของกลุ่มนี้ที่มีค่าใช้จ่ายเกินค่าเฉลี่ย 2164 บาทต่อไร่ (ตารางที่ 6) กลุ่มคนที่มีค่าใช้จ่ายรวมต่ำกว่า 1000 บาทต่อไร่ (มี 4.3%) จะปลูกโดยการหว่าน เตรียมแปลงปลูกด้วยตนเอง หรือช่วยกันไถ และจ้างเครื่องเกี่ยวนวด จะสังเกตเห็นว่าค่าเก็บเกี่ยวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดคิดเป็น 47.2% ของค่าใช้จ่ายรวมโดยมีค่าสหสัมพันธ์กันถึง 0.751 ขณะที่ค่าเตรียมแปลงมีค่าสหสัมพันธ์ 0.36 กับค่าใช้จ่ายทั้งหมด ปัจจัยอื่นมีไม่มาก

ในการผลิตชาวนาปี 2549 ค่าใช้จ่ายได้เพิ่มสูงขึ้นจากปีที่แล้วประมาณ 9% เพราะค่าใช้จ่ายในทุกปัจจัยยกเว้นสารเคมีได้เพิ่มขึ้น

รูปที่ 21. การกระจายตัวของค่าใช้จ่ายรวมทุกปัจจัยไม่รวมค่าเช่าของชาวนาปี 10 หมู่บ้าน ปี 2549 ค่าเงินบาทที่แสดงเป็น upper limit ของแต่ละช่วง

ค่าใช้จ่ายในการผลิตการปลูกถั่ว: ในการปลูกถั่วลิสงเกษตรกรจะได้เมล็ดมาสามวิธี วิธีแรกเอาถั่วพันธุ์มาจากพ่อค้าคนกลาง การได้มาจะเป็นการให้ยืมถั่วแล้วขายคืนเมื่อเก็บเกี่ยวแล้วเสร็จในอัตรา 10:15 มีเกษตรกรประมาณ 86% ที่ใช้วิธีนี้ แบบที่สองเป็นการซื้อมีประมาณ 6% แบบสุดท้ายคือปลูกทำพันธุ์เองในพื้นที่น้ำไม่ท่วม เช่นบนพื้นที่เนิน บางคนก็ปลูกบนที่นาซึ่งก็ทำให้มีรายได้จากการขายด้วย ซึ่งทำให้การประมาณค่าเมล็ดพันธุ์ในวิธีที่สามทำได้ยากมากเพราะไม่มีรายละเอียดถึงค่าใช้จ่ายรายไร่ในการได้มาซึ่งเมล็ดพันธุ์ คนในสองกลุ่มหลังนี้จะมียาจ่ายต่ำมากโดยต่ำสุดอยู่ที่ 250 บาทต่อไร่ จากตาราง 7 จะเห็นว่าค่าเมล็ดพันธุ์คิดเฉลี่ยเป็น 25.1% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ข้อมูลปริมาณการใช้เมล็ดพันธุ์ค่อนข้างแปรปรวนบางรายบอกเป็นลิตรของเมล็ด บางรายบอกเป็นกิโลกรัม โดยถั่วที่ใช้มีตั้งแต่ 3 -25 ถังต่อไร่ แต่เฉลี่ยแล้วใช้ประมาณ 11 ถังต่อไร่

การเตรียมแปลงปลูกมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยประมาณ 20% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด วิธีการไถและยกร่องมีสามวิธีด้วยกัน วิธีที่หนึ่งใช้จ้างไถ พรวนและยกร่องซึ่งมี 73% วิธีที่สองจ้างไถแล้วยกร่องด้วยตนเองมี 19% ส่วนวิธีที่สามคือไม่มีการไถแต่จ้างเครื่องยกร่องมี 5% วิธีสุดท้ายคือยกร่องด้วยตนเอง โดยเฉลี่ยวิธีที่หนึ่งเป็นวิธีที่แพงที่สุด วิธีอื่นแพงรองลงมาตามลำดับ สำหรับปุ๋ย และสารเคมี มีสัดส่วนค่าใช้จ่ายใกล้เคียงกัน มีคนใส่ปุ๋ยเคมีประมาณ 65% และคนที่ใส่ปุ๋ยคอกหรือชีวภาพเพิ่มเติมมีประมาณ 20% คนทั้งสองกลุ่มมีค่าใช้จ่ายใกล้เคียงกัน แต่สูงกว่าเกือบสองเท่าของคนที่ไม่ใส่ปุ๋ยคอกหรือชีวภาพอย่างเดียว สำหรับการกำจัดศัตรูพืชส่วนมากจะเป็นสารเคมีที่ใช้ควบคุมหรือกำจัดวัชพืช และแมลง นอกจากใช้สารเคมีแล้ว ยังมีเกษตรกรไม่น้อยที่ต้องจ้างแรงงานในการกำจัดวัชพืชด้วย ค่าใช้จ่ายใน

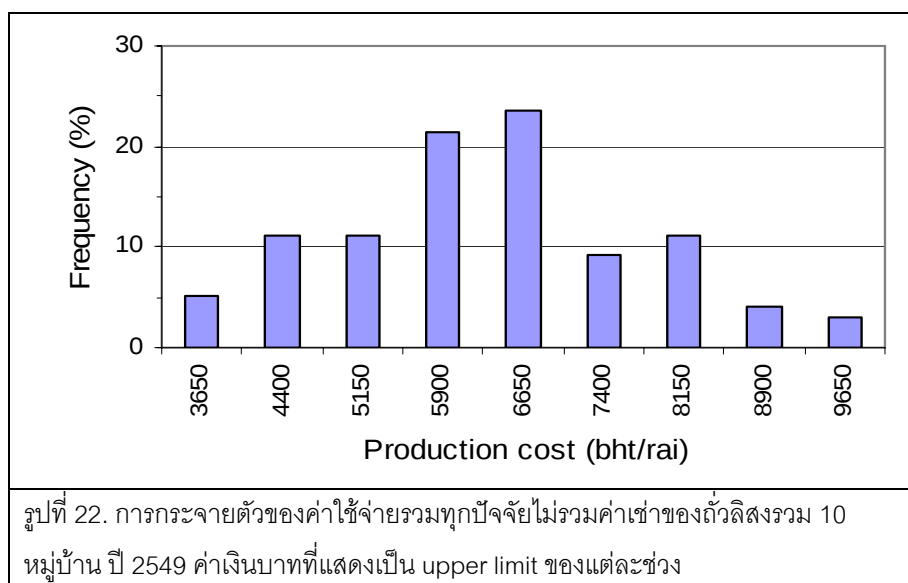
ส่วนแรงงานมีสัดส่วนเฉลี่ยประมาณ 48% ของค่าใช้จ่ายในการควบคุมศัตรูพืช สำหรับคนที่ไม่ใช้ปุ๋ยและสารเคมีเลยมีน้อยมาก

ตารางที่ 7. ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย ค่าต่ำสุด สูงสุด (บาทต่อไร่) และค่าวัดความแปรปรวน (C.V.) และเปอร์เซ็นต์ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของถั่วลิสง ที่แต่ละขั้นตอนการปลูก และผลรวม (ไม่รวมค่าเช่า) รวมทุกหมู่บ้านสำหรับปี 2549/2550 (N=98 -101)

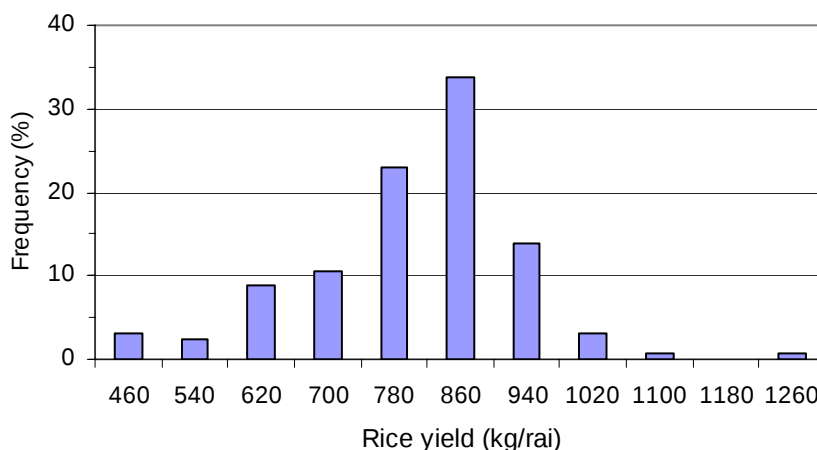
กิจกรรม	เฉลี่ย	ต่ำสุด	สูงสุด	C.V.(%)	%Cost
เตรียมแปลง	1135	300	1700	26.9	19.6
เมล็ดพันธุ์	1524	250	3375	39.1	25.1
ปลูก	387	186	1025	49.0	6.7
ปุ๋ย	532	0	1280	56.0	9.0
สารเคมี	575	114	1230	46.9	9.9
เก็บเกี่ยว	1800	500	3600	40.7	29.9
ทั้งหมด	5964	2952	9313	24.3	

การเก็บเกี่ยวถั่วลิสงมีค่าใช้จ่ายเป็นอันดับหนึ่งเพราะต้องใช้คนมาถอนและเด็ดฝักถั่ว การประมาณค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ค่อนข้างไม่แม่นยำ เนื่องจากจำนวนคนที่จ้างหรือมาช่วยไม่ชัดเจน บางคนจ้างมาถอนและเด็ดด้วยหรือถอนอย่างเดียว แล้วจ้างคนมาเด็ดอย่างเดียวหรือมีทั้งสองแบบรวมกัน

เมื่อรวมค่าใช้จ่ายทั้งหมด (ไม่รวมค่าเช่า) มีเกษตรกรประมาณ 45% ที่มีค่าใช้จ่ายอยู่ระหว่าง 5150-6660 บาทต่อไร่ (รูปที่ 22) ส่วนที่เหลือเป็นกลุ่มที่มีค่าใช้จ่ายรวมน้อยกว่าหรือมากกว่าช่วงดังกล่าวในจำนวนเกือบเท่ากัน ค่าใช้จ่ายรวมมีความสัมพันธ์กับค่าเมล็ด และค่าเก็บเกี่ยวที่สูง (0.764 และ 0.72 ตามลำดับ) ความสัมพันธ์กับค่าเตรียมแปลงมีค่าปานกลาง (0.485)

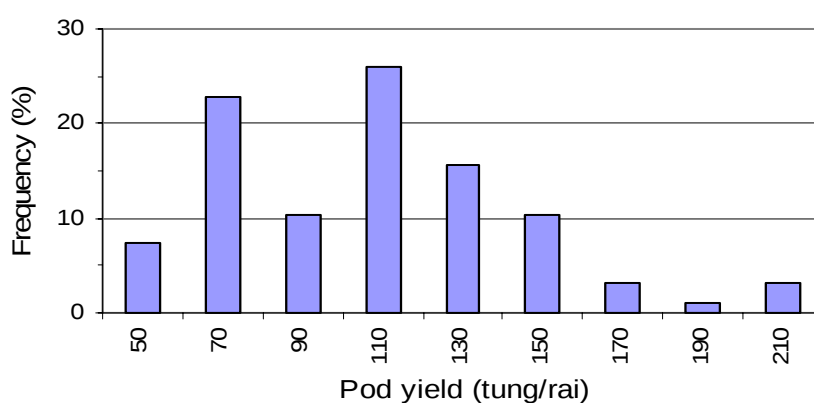

ผลผลิต: ผลผลิตข้าวมีความแปรปรวนตั้งแต่ 390 ถึง 1207 กก./ไร่ ค่าเฉลี่ยคือ 763 กก./ไร่ ประมาณ 71% ของเกษตรกรผลิตข้าวได้ระหว่าง 700-940 กก./ไร่ มีเพียง 4.3% ที่ได้ผลผลิตสูงกว่า 940 กก./ไร่ (รูปที่ 23) และมี 5.4% ที่มีผลผลิตต่ำกว่า 540 กก./ไร่ สาเหตุผลผลิตต่ำส่วนมากจะไม่ใส่ปุ๋ย หรือใส่น้อยเกินไป และไม่มีการใช้สารควบคุมศัตรูพืช อย่างไรก็ตามโดยเฉลี่ยผลผลิตปี 2549 สูงกว่าปี 2548 ประมาณ 11.5%

รูปที่ 23. การกระจายตัวของผลผลิตข้าว (กก./ไร่) รวมทุกพื้นที่และหมู่บ้านปี 2549 ค่าผลผลิตเป็นค่า upper limit ของแต่ละช่วง

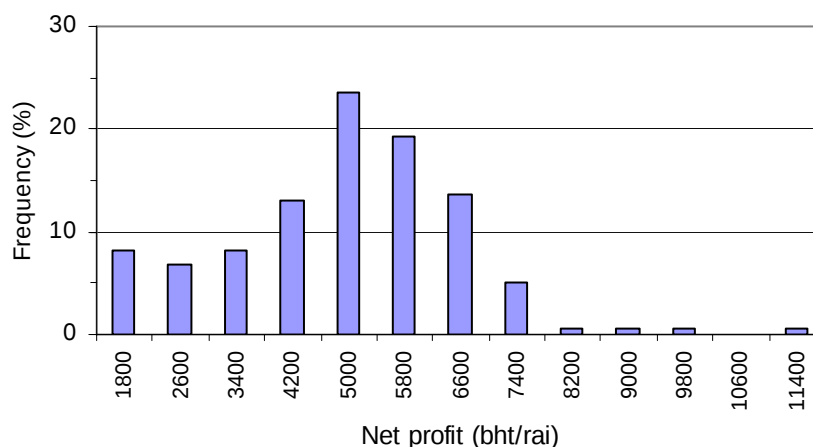
ในกรณีของถั่วลิสง ผลผลิตมีตั้งแต่ 30 ถึง 204 ถัง/ไร่ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 96 ถัง/ไร่ มีเกษตรกรสองกลุ่มใหญ่ที่ผลผลิตต่างกัน คือกลุ่มที่ครอบคลุมค่าเฉลี่ยมี 52% ที่ได้ผลผลิตระหว่าง 90-150 ถัง/ไร่ อีกกลุ่มได้ผลผลิตต่ำกว่าค่าเฉลี่ยคือระหว่าง 50-70 ถัง/ไร่ มี 23% คนที่ได้ผลผลิตสูงเกิน 150 มี 6.2% (รูปที่ 24) ไม่สามารถสรุปได้ว่าการใช้ปุ๋ยมาก สำหรับคนที่ได้ผลผลิตระหว่าง 30-50 ถัง/ไร่ มี 7.3% ส่วนมากจะลงทุนซื้อปุ๋ยน้อยกว่าค่าเฉลี่ย

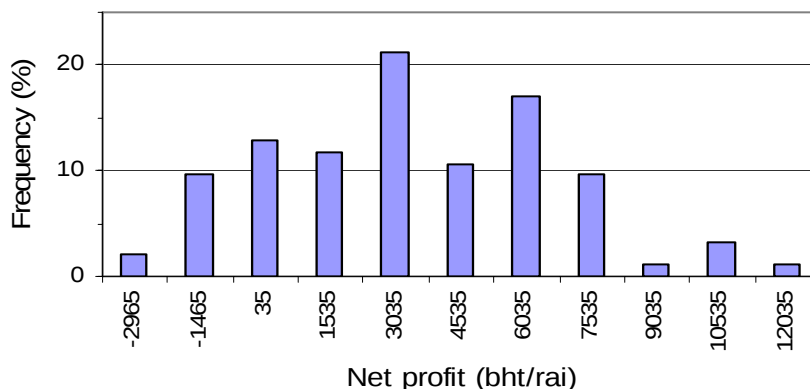
รูปที่ 24. การกระจายตัวของผลผลิตถั่วลิสง (ถัง/ไร่) รวมทุกหมู่บ้านปี 2549/2550 ค่าผลผลิตเป็นค่า upper limit ของแต่ละช่วง

รายรับ: ปี 2549 เป็นปีทองของเกษตรกร ถึงแม้ว่าปัจจัยการผลิตข้าวจะมีค่าสูงขึ้นเนื่องจากผลกระทบของราคาน้ำมันโลก แต่เกษตรกรสามารถทำกำไรได้สูงกว่าปี 2548 โดยเฉลี่ยแล้วได้กำไรถึง 4819 บาท/ไร่ สูงกว่าปี 2548 2.3 เท่าตัว โดยไม่มีใครขาดทุนเหมือนปีที่แล้ว ในปี 2548 คนที่ปลูกข้าวหอมมะลิมีกำไรทุกคน เพราะวราคาราข้าวหอมมะลิสูงกว่าพันธุ์อื่น คนที่ปลูกพันธุ์ กข6 และ สปต1 มีคนขาดทุน แต่ก็ไม่ได้ขาดทุนมาก เพราะราคาข้าวปี 2548 สูงกว่า ปี 2547 ในทางกลับกันในปี 2549 ราคาข้าวหอมมะลิต่ำที่สุดแต่ก็ยังสูงกว่าปี 2548 ประมาณหนึ่งบาทต่อกก. ขณะที่ข้าวพันธุ์ สปต 1 และ กข6 ซึ่งราคาพอๆกัน ราคาได้ขึ้นไปเกือบห้าบาท และสามบาทกว่าตามลำดับ

รูป 25 แสดงการกระจายตัวของกำไรของข้าว มีเกษตรกรประมาณ 70% ที่อยู่ในกลุ่มที่มีกำไรระหว่าง 3400-6600 บาท/ไร่ คนที่มีกำไรมากเป็นพิเศษได้เกิน 7400 บาท/ไร่ แต่มีเพียง 2.5% กลุ่มคนส่วนนี้มีผลผลิตสูงกว่า 900 กก./ไร่ กอปรกับมีค่าใช้จ่ายไม่อยู่ในกลุ่มสูง และไม่เสียค่าเช่าที่ กลุ่มนี้จึงมีกำไรสูง คนที่มีกำไรสูงสุดได้ 10727 บาท/ไร่ โดยได้ผลผลิตสูงสุดที่ 1207 กก./ไร่ เป็นพันธุ์ กข6 เขาไม่เก็บไว้กินเลยโดยขายได้ 10 บาท/กก. สำหรับกลุ่มที่ได้กำไรต่ำกว่า 2600 บาท/ไร่ มีประมาณ 15% ซึ่งมีเหตุผลทำนองเดียวกันคือมีผลผลิตต่ำแต่รายจ่ายไม่ได้ลดลง เกษตรกรที่ปลูกพันธุ์ข้าวเจ้าคือหอมมะลิโดยเฉลี่ยจะได้กำไร 2910 บาท/ไร่ ขณะที่กลุ่มพันธุ์ข้าวเหนียวได้ 4657-4849 บาท/ไร่

รูปที่ 25. การกระจายตัวของกำไรสุทธิ (บาท/ไร่) จากการขายข้าวนาปี รวมทุกพันธุ์และทุกหมู่บ้านปี 2549 ค่าเงินบาทที่แสดงเป็น upper limit ของแต่ละช่วง

รูปที่ 26. การกระจายตัวของกำไรสุทธิ (บาท/ไร่) จากการขายถั่วลิสงรวมทุกหมู่บ้านปี 2549/2550 ค่าเงินบาทที่แสดงเป็น upper limit ของแต่ละช่วง

สำหรับคนที่ปลูกถั่วมีทั้งคนที่ขาดทุนและกำไร มีคนขาดทุน 24.5% ซึ่งถือว่าสูงมาก โดยขาดทุนตั้งแต่ 353 ถึง 4333 บาท/ไร่ คนที่มีกำไรต่ำสุดอยู่ที่ 35 บาท/ไร่ ขณะที่คนที่กำไรสูงเกิน 7535 บาท/ไร่ มี 5.4% (รูปที่ 26) ผลกำไรมีความสัมพันธ์กับผลผลิตเช่นกันกับข้าวคือมีค่า 0.869 กลุ่มคนที่ขาดทุนได้ผลผลิตตั้งแต่ 30 ถึง 106 ถัง/ไร่ โดยค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 58 ถัง/ไร่ ซึ่งตกอยู่ในกลุ่มคนส่วนมาก 78% ที่มีผลผลิตต่ำกว่า 65 ถัง/ไร่ ในกลุ่มนี้มีทั้งคนที่เช่าและไม่เช่าที่ ในจำนวนที่ไม่ต่างกันมาก ดังนั้นค่าเช่าจึงไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในการที่เกษตรกรจะพยายามเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตของตนเอง แต่ที่แน่นอนคือจำนวนคนขาดทุนจะลดลงหรือขาดทุนน้อยลงถ้าไม่ต้องเสียค่าเช่า สำหรับคนที่กำไรมีผลผลิตตั้งแต่ 50 ถึง 204 ถัง/ไร่ และค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 109 ถัง/ไร่

ปี 2549 เป็นปีที่เกษตรกรที่ปลูกข้าว หอมแดง และ/หรือ กระเทียม ของตำบลแม่โป่งมีความสุขที่สุดเพราะราคาผลผลิตดีมากไม่มีใครขาดทุน หลายคนก็เสียขายที่ปลูกน้อยไปเพราะกลัวราคาจะตกเหมือนปีก่อนๆ ราคาหอมแดงและกระเทียมค่อนข้างอ่อนไหวมาก มีการเปลี่ยนแปลงง่ายเช่นปี 2550 ราคาหอมแดงตกลงอีก ทำให้เกษตรกรต้องออกมาเรียกร้องขอความช่วยเหลือจากรัฐบาล ความอ่อนไหวของราคาของทั้งสองพืช ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่าความต้องการไม่เปลี่ยนแปลงมากปีต่อปี และปัญหาที่สำคัญคือการแย่งตลาดภายในประเทศจากสินค้าราคาถูกจากประเทศเพื่อนบ้าน มันปัญหาที่รัฐบาลยังไม่สามารถแก้ไขได้ เกษตรกรส่วนใหญ่จะพยายามลดความเสี่ยงโดยการปลูกถั่ว และแบ่งพื้นที่บางส่วนไว้ปลูกหอมแดงหรือกระเทียม หรือมีบางรายปลูกทั้งสามพืช การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตพืชที่สำคัญเป็นเรื่องที่ยาก ถ้าเกษตรกรยังไม่สามารถใช้เครื่องจักรที่มีค่าเช่าถูก มาแทนแรงงานที่ขาดแคลน และยังต้องพึ่งพ่อค้าคนกลาง การจะได้กำไรเพิ่มขึ้นคงต้องขึ้นอยู่กับการรวมตัวกันตั้งสหกรณ์ชุมชนในหมู่บ้านหรือในตำบล เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่นการลดค่าเมล็ดพันธุ์ของถั่วลิสง โดยการจัดตั้งกลุ่มคนปลูกถั่วการันตี แล้วจัดให้มีคนในกลุ่มปลูกถั่วในหน้าฝนให้พอเพียงกับความต้องการ โดยทุกคนช่วยกันปลูกและลงทุน รวมถึงจ่ายค่าเช่าที่ด้วย แล้วซื้อเมล็ดจากกลุ่ม การนำการบริหารจัดการที่ดีมาใช้น่าจะเป็นทางเลือกสุดท้ายของการอยู่รอดแบบยั่งยืน

สรุป

ตำบลแม่โป่ง อ. ดอยสะเก็ด มีพืชอายุสั้นที่สำคัญคือข้าวนาปี และพืชสวนคือ ถั่วการ์ตูน(ถั่วลิสง)หอมแดง และกระเทียม ถึงแม้ว่าหมู่บ้านของตำบลนี้จะได้รับน้ำจากโครงการห้วยฮ่องไคร้และเขื่อนแม่งวง แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ก็ยังปลูกพืชหลักเพียงสองพืชต่อปี หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวนาปี เกษตรกรในแต่ละหมู่บ้านก็จะเลือกปลูกถั่วลิสง หรือกระเทียม หรือหอมแดง หรือข้าวนาปรัง หรือแบ่งพื้นที่ปลูกพืชมากกว่าหนึ่งชนิด ในปี 2549 ค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ยของข้าวนาปีอยู่ที่ 2164 บาทต่อไร่ (ไม่รวมค่าเช่า) เพิ่มขึ้น 9 % จากปี 2548 โดยการเก็บเกี่ยวเป็นปัจจัยที่มีสัดส่วนสูงสุด 47.2 % ค่าปลูก และ ค่าเตรียมแปลงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีสัดส่วนรองลงมา โดยค่าใช้จ่ายของเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 1300-3100 บาทต่อไร่ ผลผลิตข้าวเฉลี่ยมีค่า 763 กก./ไร่ มีเกษตรกรประมาณ 71% ได้ผลผลิตระหว่าง 700-940 กก./ไร่ กำไรจากข้าว ถ้าขายหมดเฉลี่ยแล้วจะได้ 4819 บาท/ไร่ สูงกว่าปี 2548 2.3 เท่าตัว มีเกษตรกรประมาณ 70% ที่มีกำไรระหว่าง 3400-6600 บาท/ไร่ เนื่องจากราคาข้าวเพิ่มขึ้นอย่างมาก สำหรับถั่วลิสงค่าใช้จ่ายทั้งหมดเฉลี่ยอยู่ที่ 5964 บาท/ไร่ (ไม่รวมค่าเช่า) เป็นค่าเก็บเกี่ยว ค่าเมล็ดพันธุ์ และ ค่าเตรียมแปลงประมาณ 30%, 26% และ 19% ตามลำดับ ค่าเมล็ดพันธุ์ค่อนข้างแพงเพราะส่วนใหญ่ซื้อจากพ่อค้าคนกลางซึ่งจะรับซื้อผลผลิตด้วย ผลผลิตมีความแตกต่างกันมากตั้งแต่ 30 ถึง 204 ถังต่อไร่ เฉลี่ยแล้วได้ 96 ถังต่อไร่ สำหรับผลกำไรมีเกษตรกรถึง 24.5% ที่ขาดทุนตั้งแต่ 353 ถึง 4333 บาท/ไร่ ส่วนกลุ่มคนที่ได้กำไรเฉลี่ยแล้วได้ 4080 บาท/ไร่ การจะลดค่าใช้จ่ายของปัจจัยที่สำคัญของพืชต่างๆค่อนข้างจะยาก แต่ถ้าเกษตรกรสามารถรวมตัวกันได้ก็จะหาทางแก้ปัญหาารวมกัน น่าจะนำไปสู่การลดค่าใช้จ่ายการผลิตได้บ้าง